

ביקור הגברת הזקנה – תקציר

זה מחזה טראגי-קומי. יש בו יסודות של טרגדיה, את חלקם המחזאי מחקה חיקוי פרודי, משלב "הומור שחור", צחוק ואימה, רושם גרוטסקי, סאטירה חברתית חריפה.

העלילה –

כפי שמרמז השם, במרכז **ביקור** דרמטי של דמות מבחוח שמסעירה ומשנה את עולמם של יושבי עיר מוזנחת. הביקור פותח "עלילת נקם" של הגברת הזקנה, קלייר זאחנסיאן, המגיעה לעיר הולדתה גילן (שם בדיוני) בשווייץ.

מדובר ב-"סיפור אהבה" כושל עם איל, מאהב הנעורים שבגד בקלייר והתכחש לאבהותו על ביתם לטובת נישואי תועלת עם אישה אחרת, מבוססת. מקץ שנים קלייר חוזרת כמיליארדרית ולתושבי העירייה אין מושג אודות המזימה האפלה שקלייר זוממת. היא מביאה עימה חפצים תמוהים כמו ארון קבורה וכלוב ובתוכו פנתר שחור, רמזים מטרימים למה שצפוי בהמשך כאשר היא תחשוף את כוונותיה. היא "תקנה" את תושבי העיר בכספה תמורת רצח איל.

הדמויות –

קלייר מציעה בפומבי עיסקה גאונית בפשטותה - מיליארד תמורת רצח. היא כביכול מבקשת צדק אך דרכה להשגתו היא מניפולטיבית וצינית. בנימוקיה למעשה הנקם היא מדגישה את הצורך שלה להחזיר את הצדק שעוות במשפט בעברה. מתברר ש-"מסע הנקם" בשותפים להדרדרותה החל כבר מזמן, מעי הכנה "לצוד" את הנאשם העיקרי. בתחילה אנשי העירייה מסרבים להצעתה אך עם הזמן הם נכנעים לפיתוי.

עד כה התייחסנו לתושבי גילן כאל "גיבור קולקטיבי", שאכן, בסופו של דבר פועל כ-"עדר" ואל "הגברת הזקנה".

איל מעוצב כדמות יותר ריאליסטית, אך גם הוא דמות די מייצגת - זעיר-בורגני, חוטא "קטן", די עלוב, שהעדיף בעבר את בעלת המכולת על קלייר. ככל שעולה רמת החיים של תושבי העירייה הם משנים את יחסם אליו בצורה קיצונית. המחזה הוא כתב האשמה חריף המסיר את מסיכת הצביעות ה-"הומנית" וחושף את משבר הערכים ואפילו ההתבהמות של התרבות המערבית המהוללת. ישנה הקבלה ברורה בין איל לנמר שנרצח ושוכל ליד החנות של איל. בנסיונו לברוח, מכל צד בתחנת הרכבת מגיעים אנשי גילן וחוסמים אותו בלי שאומרים זאת במפורש. בחלקו האחרון של המחזה ממשיך איל לחוש את החבל המתהדק סביב צווארו: כל התושבים מתייחסים אליו כאל פושע, כולל בני משפחתו. בסופו של המחזה מתאספים כל אנשי העיר מסביב לאיל. ראש העיר נושא נאום על עשיית צדק, הכומר נושא דרשה, וכל תושבי העיר מקיפים במעגל, ההולך ונסגר, את איל, עד למותו. בכך הוא נרצח, כביכול, בידי כל תושבי העיר, ולא בידי אדם ספציפי. זהו מעשה רצח קיבוצי. נמנעים מלספר על הרצח, אלא מדווחים רק על עשיית צדק ועל טוב ליבה של הגברת זאחנסיאן.

סופסוף מגיעה קלייר לסיפוקה. מניחים את גווית איל לרגליה. הוא נראה לה כמו פנתר שחור שהובס. היא עוזבת את המקום כשהיא מושיטה את ההמחאה המובטחת.

בעוד שקליר היא דמות יציבה ובלתי משתנה, והיא גיבורה מתחילת המחזה, הרי אהובה לשעבר הופך רק במהלך המחזה לגיבור. חנווני עלוב זה הופך מיד לקורבן.

איל הוא הדמות העוברת שינוי עד שלמרות שהוא "אנטי גיבור" (בניגוד לגיבור הטראגי שהוא משכמו ומעלה!) הוא מגיע בסוף להכרה בחטאו, מודה בסוג של "מעשה מביש" המוכר לנו כאחד מיסודות הטרגדיה. ובדומה לגיבור הטראגי הוא מגיע לאובדנו הבלתי נמנע. השבת הסדר הקהילתי נקנייט במחיר חורבנו של הגיבור (כך, למשל, בטרגדיה היוונית "אדיפוס המלך").

תמונת הסיום היא תמונת השיא. המקהלה שרה על העוני הנורא מכל והגורל הטוב שפקד את העיר. מעיר נידחת ועלובה היא הפכה לעיר משגשגת. על רקע השירה, מופיעה קלייר על האפיריון שלה, יושבת כאלילה, עוברת בין שתי המקהלות. המקהלה מסיימת בתפילה לאלוהים שימשיך את השגשוג ומדברת על הערכים המקודשים של העיר.

מוטיבים ואביזרי במה סמליים - מוטיב הכפילות והנעלים הצהובות - צמד העיוורים המסורסים החוזרים כאוטומטים על כל משפט פעמים וכך גם תושבי גילן נוטים לחזור באופן מילולי על אותה מילה או משפט, כאילו כולם "נדבקו" מהסריסים ואיבדו את זהותם העצמית. הנעלים הצהובות משתכפלות, תהליך של הפיכה ל-"עדר", אובדן הזהות המדבקת את כולם, יחד עם אובדן הערכים. הצהוב עשוי להתקשר עם צבע הזהב של קלייר המתגוררת במלון "האפוסטל המזהב".

אביזרי במה סמליים נוספים - שלושת האביזרים הללו הם בעצם תמצית חזותי של העלילה כולה:
1. לבישת שחורים

2. הפנתר השחור בכלוב עשויים לסמל הן את היצריות הפראית של קליר ה-"כלואה" בתוכה. בנוסף, בעבר, גם את איל היא כינתה "הפנתר השחור שלי" ובהווה כך מכנה את איל הניצוד

3. ארון הקבורה המפואר

סמל בימתי הנחשף בארגון הדמויות על הבמה - **המעגל ההולך ונסגר** על איל בנסיון הבריחה ובסצינת הרצח.